

U "Pobjedi" od 16.10.2004. izašao je intervju, koji je dao šef katedre za slavistiku na pariskoj Sorboni.

On je nedvosmislen, da je crnogorski jezik ravnopravan sa ostalim južnoslovenskim jezicima! Prenosimo čitav intervju.

INTERVJU:

POL LUI TOMA, ŠEF KATEDRE ZA SLAVISTIKU NA SORBONI

Ne može jedan čovjek prije podne govoriti srpski, po podne hrvatski, večerati uz vino i na crnogorskom vam jeziku poželjeti laku noć, a probuditi se kao neko ko govori bosanski. To bi ipak bilo teško

U svojim tekstovima koristim termin crnogorski jezik

Pol Lui Toma šef je katedre za slavistiku na pariškoj Sorboni. Podgoricu je posjetio u svojstvu učesnika međunarodnog simpozijuma "Dramski tekst u Bosni i Hercegovini, Hrvatskoj i Srbiji i Crnoj Gori" održanom u Crnogorskom narodnom pozorištu, čiji je suorganizator Centre de recherche sur les litteratures et civilisations slaves iz Pariza. Vrstan je slavist i poznavalac južnoslovenske pismenosti. Dobro su mu poznata crnogorske jezičke nedoumice. Smatra da je sa aspekta struke stvar nedvosmisleno jasna i da Crnogorci, kao Srbi, Hrvati i Bošnjaci, govore jezikom koji mogu zvati imenom s etničkom odrednicom i da je na potezu država Crna Gora od koje treba očekivati da pravno normira taj fakat.

* U Crnoj Gori Francusku narod doživljava kao zemlju umjetnosti i visoke mode a Sorbona je simbol prestižnog univerziteta, gotovo ekvivalent Kembriđu ili Harvardu. Koliko su ta dva stereotipa bliska činjeničnom stanju ?

- U svakom stereotipu ipak se krije neka istina. Bez obzira što se stvari munjevito mijenjaju Francusku širom svijeta, i tu Crna Gora nije izuzetak, ljudi prepoznaju po modnoj industriji i umjetnosti, prevashodno slikarstvu, filmu i književnosti. Te vrijednosti naša su dragocjenost. Drago mi je čuti da Sorbona ima tretman prestižnog univerziteta. I to je tačno. Jednako kao što je tačno da je na Sorboni prije dvadeset i pet godina otvorena katedra na kojoj je izučavan jezik koga smo zvali srpsko-hrvatski a kog danas naši studenti izučavaju pod tri imena srpski, hrvatski i bosanski. Lično smatram da tu ima prostora i logike za još jedan - crnogorski jezik. Drago mi je što su ti jezici i književnosti nastale na njima prisutni na Sorboni upravo znatnom zaslugom mene i mog cijenjenog prethodnika koji je doktorirao izučavajući Njegoša. Značaj i ugled našeg univerziteta obavezuju nas da održimo nivo tih studija i stalno ih unapređujemo.

* Sorbona je dakle prihvatila fakat da se razlazom slovenskih naroda na Balkanu od jedinstvenog srpsko-hrvatskog, odnosno hrvatsko srpskog formiralo više jezika ?

- Velika je odgovornost govoriti u ime institucije kao što je Sorbona. Nemoguće je govoriti u ime Sorbone i niko od nas to ne čini. Dakle, ne govorim u ime Sorbone. Govorim kao lingvist, posmatrajući problem o kom razgovaramo u duhu Sorbone. Lingvistički stvar se nije drastično promijenila u odnosu na ono što je bilo ranije. Uvijek je bilo jasnih, osobito leksičkih razlika između govornog i pisanog jezika u Bosni, Crnoj Gori, Hrvatskoj i Srbiji. Kad čitamo vaše pisce ili slušamo vaše ljude po jezičkim razlikama jasno znamo odakle nam ko dolazi. S imenovanjima koja

su uslijedila te razlike su verifikovane i mi to uvažavamo. Naučno gledano, to je jedinstven lingvistički sistem unutar kog imamo više standardizovanih jezika. Identičnu situaciju imamo sa standardizovanim varijetetima engleskog u Britaniji, Americi i Australiji. Nema nikakvih razloga da imenovanja jezika prihvatimo u skladu sa vašim dogovorima. Predajemo na više jezika. Imamo lektore iz svih ovdašnjih država. Svaki student mora razumjeti sve varijante četveroimenog jezika a svako od njih bira, shodno svom ukusu i namjerama, koju varijantu će aktivno govoriti. Ne može jedan čovjek prije podne govoriti srpski, po podne hrvatski, večerati uz vino i na crnogorskom jeziku vam poželjeti laku noć, a probuditi se kao neko ko govori bosanski. To bi ipak bilo teško. On razumije sve one koji govore ovim jezicima i bez teškoća s njima komunicira, ali govori isključivo jednom varijantom i tu je dosljedan.

* Dakle, ako Crnogorci jezik kojim govore nazovu nacionalnim imenom taj jezik će studenti izučavati na Sorboni ?

- Svakako. Taj jezik se već izučava i to godinama i decenijama unazad. Na Sorboni studenti čitaju velike crnogorske pisce, prvenstveno Njegoša. Vidim da sa imenovanjem svog jezika imate probleme koji se daju urediti rješenjima na nivou državnih institucija i precizirati odredbama Ustava. Morate imati zvanično rješenje. Država ga mora inicirati. Ja sam lingvist, u svojim tekstovima koristim termin crnogorski jezik i tu sa aspekta struke ne vidim da može postojati problem s imenovanjem, ali na diplomama naših studenata za sada piše samo srpski, hrvatski ili bosanski jezik. Imenovanje jezika te države institucionalno su normirale, što sa crnogorski jezikom za sada nije slučaj. Kada i kako to učiniti stvar je vašega izbora.

* Koliko su studenti zainteresovani za studije slavistike?

- Zbog rata i nesreća koje su se tokom prošle decenije izdešavale ovdje interesovanje je veće nego ranije. Na žalost, po pravilu interesovanje za južnoslovenske jezike i književnosti balkanskih naroda uvijek se uvećavalo kada je region bio u krizi . To se desilo u doba prvog svjetskog rata , tako je i danas.

* Da li su vaši studenti pretežno djeca imigranata sa područja koja nastanjuju Sloveni? Koliko su za slavistiku zainteresovani Francuzi ?

- Prvo vam moram objasniti sljedeću stvar : Pojam Francuz obuhvate sve ljude koji imaju francusko državljanstvo . Francuzi ne prave ta razdvajanja na nači kako vi to posmatrate. Ta vrsta različitosti o kojoj ste upravo govorili među nama, bez obzira da li je neko Francuz u prvoj, drugoj, trećoj generaciji ili su svi njegovi preci, kao što je to slučaj sa mnim, etnički Francuzi do u nedogled, jednostavno ne postoji. Svi smo mi Francuzi. Dvije trećine studenata pripadaju južnoslovenskom etničkom stablu ali to ne znači da znaju ovdašnje jezike. Djelimično poznaju razgovorni jezik ali ne mogu da čitaju lijepu književnost ili štampu. Naročito je komplikovano ako je to malo jezika što znaju vid nekog ovdašnjeg dijalekta . Većina naših studenata učenje jezika počinje s početka. U posljednje vrijeme sve više nam dolaze i studenti koji porijeklom nijesu iz ovog regiona, niti imaju slovensko porijeklo. To su ljudi koji studiraju istoriju, geografiju, političke nauke... pa se svako iz svog ugla interesuje za Balkan, shvatajući da znanja iz tih oblasti, koja se odnose na vas, mogu produbiti čitajući dokumenta ili literaturu u originalu. Interesantno je da postoji i znatan broj mladih ljudi, uglavnom se radi o ženama, koji stupaju u emotivnu vezu sa nekim ko dolazi odavde i to ih snažno motiviše da nauče vaše jezike.

* Koliko Francuzi čitaju svoje autore?

- Stalno govorimo o krizi čitanja i stalno se čudimo koliko se knjiga svake godine štampa. To je presjek našeg stanja. Stvari diktiraju izdavači i njihov poslovni interes. Francuska ima jako smjele izdavače i iste takve čitaoce. Dominira interesovanje za roman.

* Koliko su danas otvoreni za kulturne uticaje drugih naroda. Postoji fama da ste jako samozadovoljan svijet.

- To o našem samozadovoljstvu moglo se reći prije dvadesetak godina. Danas su Francizi postali nešto skromniji. Uticaj našeg jezika na planetarnom nivou opada u odnosu na engleski jezik koji postaje novi planetarni jezik, što nije činjenica koja nas fascinira ali je uvažavamo. Postajemo otvoreniji. Prije dvadesetak godina teško da ste u Parizu mogli naći nekoga ko bi vam odgovorio na pitanje postavljeno na engleskom jeziku, čak i da ste ga postavili čovjeku koji dobro govori engleski. Danas je normalno da Francuz konverzaciju sa strancima obavlja na engleskom. Francuzi su duhom radoznao svijet koji želi znati što više tako da i male književnosti, to je inače termin kog nerado koristim, mogu računati na veliko interesovanje pospješeno političkim turbulencijama u regionima iz kojih ta književnost dolazi.

* Možemo li govoriti o Francuskoj kao zemlji bez društvenih konflikta?

- Ne postoji ni jedno društvo koje za sebe može reći da je za uvijek riješilo sve svoje problema, Francusko društvo ne predstavlja izuzetak. Imamo naše konflikte. U našem je duhu da polemišeno po svim pitanjima i probleme rješavamo kroz razmjenu stavova. Imamo načina da rješavamo sve naše različitosti.

* S dozom humora govoreći, svoje probleme rješavate institucionalno, ne prizivajući u pomoć tradicionalne terapijske metode, na primjer "puštanje krvi".

- Hoću reći da ih rješavamo na isti nači kao i vi u Crnoj Gori, za koju moram konstatovati da je regionalni izuzetak, dakle bez "puštanja krvi". Ne zaboravite šta je sve Crna Gora učinila sklanjajući hiljade ljudi čije su vjera i nacija različite u odnosu na vaše, a koji su se ovdje sklonili pred "terapeutima" na koje aludirate.

* Pomagati čovjeka u našem je etičkom kodu....

- To je toliko blisko modernom shvatanju ljudskih dužnosti.

* Na taj način Crnogorci su "moderni" od iskona.

- To znam. Zbog toga vas poštujem i ugodno se osjećam među vama i vašim prijateljima.

Kiš i Tišma

* Koliko se naši pisci prevode na francuski? Ko su najprevođeniji pisci i ko su najbolji prevodioci s naših jezika na francuski?

- Slična je stvar kao sa oscilacijama kada je posrijedi ineresovanje za jezike kojima govorite. Kada kod vas nastupe krizni periodi poraste zanimanje naše javnosti za ovo područje pa izdavači i prevodioci koriste tu situaciju. Posljednjih godina se neuporedivo više prevodi u odnosu na period od prije petnaest godina ili ranije. Imamo više vrsnih prevodilaca a ja za najbolju među njima smatram svoju koleginicu Mirel Ruben. Ona je profesionalni prevodilac. Prevodi puno toga. Izdvaja se i količinom prevedenog teksta i kvalitetom prevoda. Prevodi sa svih vaših jezika. Sada je prevela Pekićevo Zlatno runo. Vama makar ne moram govoriti koliki je i kakav je to podvig. Upravo je štampana treća knjiga. Prevodi Dubravku Ugrešić. Prevela je i mnoge vaše tekstove pisane za pozorište. Najviše je prevođen Danilo Kiš. Sva njegova djela su prevedena na francuski. Prisutan je i Aleksandar Tišma. Nije to slučajno. Njih dvojica imaju jevrejsko porijeklo. Njihova djela zbog te činjenice, svoje tematike i duha u kom su pisana mogu računati na širu recepciju.

Vlatko Simunović

http://www.montenegrina.net/pages/pages1/jezik/intervju_pol_lui_toma_pobjedi.htm